

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES rūpniecības atgriešana rūpniecības atjaunošanas procesa ietvaros”

(2014/C 311/03)

Ziņotājs: **Iozia**

Līdzziņotājs: **Leirião**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2013. gada 19. septembrī saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“ES rūpniecības atgriešana rūpniecības atjaunošanas procesa ietvaros”.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija atzinumu pieņēma 2014. gada 8. aprīlī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 498. plenārajā sesijā, kas notika 2014. gada 29. un 30. aprīlī (29. aprīļa sēdē), ar 139 balsīm par un 4 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK ir pārliecināta: lai Eiropas Savienībā apturētu ekonomikas lejupslīdi, ir vajadzīgs jauns stimuls rūpniecībai un it īpaši ražošanai, īpašu uzmanību pievēršot ražošanas struktūrai. Šajā pašiniciatīvas atzinumā izteikts ierosinājums ieviest dažus noderīgus instrumentus, lai atbalstītu Eiropas Komisijas iniciatīvu Eiropas Savienībā atjaunot rūpniecības attīstību, kurā ietilpst arī jautājums par to uzņēmumu repatriāciju, kas ir pārcēlušī savu darbību citur. Arī Eiropas Komisija ir sākusi analizēt uzņēmumu repatriācijas tematu. EESK ir gandarīta, ka vienlaikus ar šā atzinuma izstrādi ir dots uzdevums *Eurofond* sagatavot nepieciešamos datus, lai izprastu uzņēmumu repatriācijas fenomena un iespējamo risinājumu apmērus.

1.2. EESK atbalsta Komisijas priekšsēdētāja vietnieka *Tajani* ierosināto projektu, kas paredz izstrādāt politiku Savienības reindustrializācijai, nodrošinot, lai rūpniecība veidotu vismaz 20 % no Eiropas IKP pašreizējo 15,1 % vietā, un ierosina šo projektu paplašināt, papildinot to ar mērķi “Sociāls Eiropas pakts jaunai ilgtspējīgai un konkurētspējīgai rūpniecībai”. Komisija savā nesenaajā paziņojumā ⁽¹⁾ ir izvirzījusi vairākas prioritātes, tostarp

- padziļināt rūpniecības konkurētspējas integrāciju citās politikas jomās, īpašu uzmanību pievēršot uzņēmējdarbības pakalpojumu ražīguma paaugstināšanai, paaugstinot rūpniecības konkurētspēju un ES ekonomikas konkurētspēju kopumā;
- maksimāli palielināt iekšējā tirgus potenciālu, attīstot nepieciešamo infrastruktūru, piedāvāt stabilu un vienkāršotu regulējumu, un
- izlēmīgi īstenot reģionālās attīstības instrumentus līdztekus valstu un ES instrumentiem, atbalstot inovāciju, prasmes un uzņēmējdarbību.

1.3. EESK aicina ES izstrādāt Eiropas rīcības plānu attiecībā uz minētajiem punktiem un mudina

- izstrādāt politikas inovācijas un ražīguma veicināšanai ar mērķi radīt konkurences priekšrocības;
- apzināt jaunus banku instrumentus, lai atvieglotu piekļuvi finansēm un paātrinātu nepieciešamos ieguldījumus;

⁽¹⁾ COM(2014) 14 final

- veicināt darbības, ar kurām nodrošina Eiropas ražošanas nozaru līdzdalību visos vērtību ķēdes posmos;
- integrēt rūpniecības atjaunošanu un repatriāciju ilgtspējīgā Eiropas rūpniecības politikā, kas orientēta uz ieguldījumiem, tehnoloģijām, uzņēmējdarbību, izglītību, inovāciju, pētniecību, enerģijas cenām, infrastruktūru, tirdzniecību utt.;
- nodrošināt saskaņotu, stabilu un drošu regulējumu;
- nodrošināt efektīvu iekšējā tirgus darbību;
- veidot tādu likumdošanu vides jomā, kas atbilst Eiropas rūpniecības konkurētspējas un ieguldījumu cikliem;
- modernizēt infrastruktūru;
- nodrošināt finansējumu uzņēmumu vajadzībām;
- atbalstīt Eiropas enerģētikas politiku;
- nodrošināt kvalificētas darba vietas Eiropas tirgū;
- novērst kapacitātes un zināšanu trūkumu ražošanas nozarēs;
- izveidot efektīvas cilvēkresursu pārvaldības sistēmu, kas veicinātu profesionālo darbību, prasmes un inovāciju un kurā jo īpaši tiktu izmantotas pilsoniskās sabiedrības dalībnieku (piemēram, valstu un Eiropas inženieru un pētnieku apvienību) radošās iespējas.

EESK aicina dalībvalstis

- būvēt jaunus rūpniecības rajonus un iekārtas vai atjaunot tos, kas ražošanas pārceļš uz ārzonām dēļ ir samazinājuši savu darbību;
- aktualizēt vai atjaunot ražošanas instrumentus un procesus, lai tie atbilstu jaunajām ilgtspējīgas attīstības politikas prasībām;
- izveidot līdzsvarotāku un stabilāku nodokļu sistēmu, lai veicinātu iekšzemes patēriņu un piesaistītu ārvalstu tiešos ieguldījumus;
- izveidot īpašus informācijas centrus, kas paredzēti ražošanas pārceļš un repatriācijas jautājumiem.

1.4. EESK uzskata, ka ir ļoti svarīgi, lai rūpniecības politika būtu integrēta, lai tai būtu skaidrāki mērķi Eiropas, valstu, reģionālā un vietējā līmenī un lai tā spētu piesaistīt investīcijas visās ražošanas nozarēs ("augstās" un "zemās" tehnoloģijas). Šo politikas virzienu centrā jābūt globālajai vērtību radīšanas ķēdei, tostarp pētniecības, inovācijas un izstrādes pasākumiem.

1.5. EESK ir pārliecināta, ka ir jāizvirza vērienīgi un tajā pašā laikā reālistiski mērķi, kas īstenojami līdz 2020. gadam, lai Eiropā atjaunotu rūpniecību. Izvirzītos mērķus šajā saistībā var palīdzēt sasniegt tādi pasākumi, kas veicina savulaik pārceļto ražošanas darbību repatriāciju.

1.6. Motivācija pārceļto ražošanu no Ķīnas uz rietumiem var būt šāda:

- ārvalstīs veiktās darbības izmaksas ir augstākas, nekā prognozēts;
- ražīguma pieaugums, izmaksu samazināšanās un jaudas palielināšanās, ko daudzi rietumu uzņēmumi panākuši, īstenojot nemitīgas uzlabošanas programmas;
- vēlme lokalizēt ražošanu un plānošanu, lai uzlabotu sadarbību valsts līmenī;

- aizvien lielākā produktu sarežģītība un nepieciešamība mainīt iepakojumu, lai apmierinātu klientu prasības;
- enerģijas izmaksu samazināšanās ASV;
- valdības spēcīgākas uz izaugsmi vērstas iniciatīvas ASV;
- vajadzība pēc pārprodukcijas, lai piepildītu konteinerus;
- produktu aizkavēšanās nestabilu piegāžu dēļ, nevienmērīga kvalitāte, muitas procedūras;
- transporta izmaksu pieaugums pustukšu kuģu dēļ;
- liels preču rezervju apjoms, kas nepieciešams, lai nodrošinātu preču tranzītu, ciklus, drošības rezerves, sagatavotos nekonkrētiem piegādes laikiem un kvalitātes kontrolei;
- ārkārtas izmaksu palielināšanās;
- daudz biežāk sastopami defekti salīdzinājumā ar vietējiem avotiem, materiālu un tolerances papildu pārbaudes, klientu neapmierinātība;
- izmaksu atšķirības samazināšanās starp uzņemošo un izcelsmes valsti (darbaspēka un transporta izmaksas);
- operatīvie elementi, tādi kā mazāks operatīvais elastīgums, pasūtījumu noformēšana, vēlākas izsniegšanas neelastīgums, līgumsodi par pasūtījumu izpildes kavēšanos;
- pasūtījumi, kuriem konteineru izmēra dēļ jābūt obligātā minimālajā apjomā;
- mazāka spēja reaģēt uz klientu pieprasījumu saistībā ar fizisko attālumu starp ražošanas un izstrādes centriem;
- ražošana un piegāde, ietekme uz produkta dzīves cikla ilgumu;
- piegādes ķēdes koordinēšanas izmaksu pieaugums;
- kvalitātes problēmas (zema produktu kvalitāte);
- prasmju pieejamība (labi sagatavotu tehnisko speciālistu un kvalificētu darbinieku trūkums uzņemošajā valstī);
- augsts bezdarba līmenis izcelsmes valstī;
- ar valūtas maiņas kursu saistīti riski.

1.7. Lai konkurētu šodienas tirgos, ražošanas nozarēm ir vajadzīgas stabilas un elastīgas piegādes. Ražošanas repatriācija ir viens no veidiem, kā uzņēmumi var apmierināt šīs vajadzības. EESK uzskata, ka galvenie politikas virzieni, ar ko atbalstīt ražošanas nozares, kuras izvēlas atgriezties un/vai paplašināt savu uzņēmējdarbību Eiropā, ir veidot investējošiem uzņēmumiem piemērotu vidi, veicināt profesionālās prasmes un konkurētspējīgas energoresursu izmaksas, piekļuvi finansējumam un piekļuvi tirgiem.

1.8. Komisija norāda, ka “ES elektroenerģijas mazumcenas rūpniecībai no 2008. līdz 2012. gadam pieauga vidēji par 3,5 % gadā, un gāzes cenas par 1 %. Rezultātā pēc Starptautiskās enerģētikas aģentūras datiem lēšams, ka ES rūpniecības elektroenerģijas cenas ir divreiz augstākas nekā ASV un Krievijā un par 20 % augstākas nekā Ķīnā⁽²⁾. Cenu atšķirība ir izteiktāka gāzei: ES rūpniecībai ES gāze ir trīs līdz četras reizes dārgāka nekā konkurentiem ASV, Krievijā un Indijā, par 12 % dārgāka nekā Ķīnā, bet lētāka nekā Japānā. Tomēr cenas, ko faktiski maksā rūpnieciskie lietotāji, var atšķirties dalībvalstu starpā”⁽³⁾.

1.9. EESK ir padziļināti izskatījusi energoietilpīgo nozaru jautājumu Eiropā⁽⁴⁾ un ierosinājusi virkni pasākumu un ieteikumu, lai tās varētu turpināt ražošanu Eiropā. Arī tagad Komiteja atkārtoti aicina Eiropas Savienības iestādes izstrādāt kopēju enerģētikas politiku un risināt problēmu saistībā ar kapitāla un enerģijas kā ražošanas faktoru konkurētspēju. EESK aicina sociālos partnerus pastiprināt sadarbību, noslēdzot attīstības līgumu, kurā ņemtas vērā Eiropas sociālā modeļa īpatnības un nodrošināta tā aizsardzība, jo šis modelis garantē Lisabonas līguma mērķu īstenošanu sociālās tirgus ekonomikas jomā.

1.10. Politiku saskaņotībai ir nozīmīgas sekas. Pirmkārt, turpmāko attīstību nosaka pāreja uz ekonomiku ar zemām oglekļa emisijām, tādēļ ir nepieciešama saskaņotība starp pētniecību, tiesisko regulējumu un atbalsta programmām. Otrs aspekts ir saistīts ar sociāli ilgtspējīgu attīstību un tādējādi ar attiecību starp konkurētspēju un darbu, t. i., ar visiem pieejamu kvalitatīvu un iekļaujošu nodarbinātību, kas savukārt spēj radīt kvalitatīvu attīstību un līdz ar to – pievienoto vērtību konkurētspējas ziņā.

1.11. EESK uzskata, ka labāka saikne starp uzņēmumiem un bankām, kuras koncentrējas uz reālo ekonomiku, var radīt lietderīgu sinerģiju un veicināt konkurētspējas priekšrocības, kas saistītas ar to klātbūtni ārējos tirgos.

1.12. Eiropas uzņēmumiem galvenais uzsvars būtu jāliek uz savu produktu inovāciju, kvalitāti, uzticamību, lietderību un funkcionalitāti, tiem jāņem vērā sava “ekoloģiskā pēda” un ražošanas procesos jācenšas ievērot korporatīvo sociālo atbildību. Tomēr, lai nodrošinātu uzņēmumu konkurētspēju, vienlīdz svarīgi ir arī uzraudzīt izmaksas, īpaši algu un enerģijas izmaksas, un šajā nolūkā veikt piemērotus pasākumus.

1.13. Lai Eiropas mērogā saskaņoti un koordinēti īstenotu pāreju no mūsu ražošanas sistēmām, infrastruktūras un ekonomikas uz ilgtspēju un demogrāfiskajām pārmaiņām, jauno paaudžu izglītošanu un Eiropas darbaspēka pielāgošanu starptautiskās darba dalīšanas prasībām, ir vajadzīgi ievērojami ieguldījumi.

1.14. Ir svarīgi Eiropā uzturēt plašu un daudzveidīgu ražošanas bāzi, lai saglabātu prasmes, kuras, ja tās ir zaudētas, ir grūti attīstīt no jauna. Plašākā kontekstā īpašas ražošanas prasmes noteiktās nozarēs varētu sniegt nozīmīgu ieguldījumu jaunu produktu izstrādāšanā.

1.15. Ir jānostiprina un jāsauglabā Eiropas spējas pētniecības un inovācijas jomā, nodrošinot stabilu ilgtspējīgu un noturīgu attīstību, tādēļ ir vajadzīgs lietpratīgs, efektīvs un mērķtiecīgs regulējums, lai sekmētu vislabākos apstākļus un veicinātu tehnoloģiskās līderpozīcijas, radītu kvalitatīvas darba vietas pētniecības un izstrādes un ražošanas jomā, kā arī sekmētu drošību un ilgtspēju⁽⁵⁾.

Uzņēmumiem, kuri apsver iespēju pārcelt ražošanu, būtu jāzina, ko tie vēlas un kā to var īstenot Eiropas Savienībā. Tiem ir vajadzīga piekļuve uzticamiem datiem, informācijai un konsultācijām, lai prognozētu priekšrocības un trūkumus, tostarp reālās izmaksas. ES un dalībvalstu pārstāvniecībām nozīmīgākajās valstīs, kā arī reģionālajām un vietējām pašvaldībām būtu jāsniedz lielāka palīdzība. Tas ir vajadzīgs, lai pārbaudītu, vai to pašu mērķi var sasniegt Eiropas Savienībā.

⁽²⁾ Šīs cenas nav koriģētas ar kvalitātes atšķirībām, jo ES elektroapgāde ir uzticamāka un tajā ir mazāk pārrāvumu nekā minētajās valstīs.

⁽³⁾ COM (2014) 14 final.

⁽⁴⁾ ces1857-2011_ac_lv.doc.

⁽⁵⁾ INT/451 “Pētniecība un izstrāde konkurētspējas veicināšanai”, OV C 277, 17.11.2009., 1. lpp.

1.16. Galvenie iemesli, kas stimulē repatriāciju, izklāstīti 1.6. punktā.

1.17. EESK pauž gandarījumu par to, ka Eiropas Komisija rūpniecības atgriešanas procesu pamazām iekļauj rūpniecības jautājumu darba kārtībā kā vienu no elementiem, kas aktivizē rūpniecisko darbību un jaunu darba vietu radīšanu, lai rūpniecību padarītu par Eiropas nākotnes dzinējspēku. Nesen noslēgtā vienošanās ar *Eurofond* uzskatāma par pirmo nelielo soli pareizajā virzienā.

2. Ievads

2.1. “Mēs turpmāk vairs nevaram pieļaut, ka mūsu rūpniecība pamet Eiropu. Mūsu rādītāji nepārprotami liecina: Eiropas rūpniecība var sekmēt izaugsmi un radīt darba vietas. Šodien mēs esam formulējuši priekšnosacījumus, kas nepieciešami, lai Eiropā ilgtspējīgi atjaunotu rūpniecību, nodrošinātu nepieciešamos ieguldījumus jaunās tehnoloģijās un atjaunotu uzticēšanos un uzņēmējdarbību veicinošu vidi. Sadarbojoties un atgūstot uzticību, mēs varam atgriezt rūpniecību Eiropā”⁽⁶⁾.

2.2. Pēdējos gados esam pieredzējuši pakāpenisku ražošanas pārcelšanu no Eiropas uz trešām valstīm, kā arī pakāpenisku deindustrializāciju, kuras dēļ dažu gadu laikā ražošanas īpatsvars Eiropas IKP veidošanā ir samazinājies no 20 līdz 15 %. ES kopš 2008. gada ražošanas nozarēs ir zaudējusi 3,5 miljonus darba vietu.

2.3. Pārcelšana uz ārzonām, proti, lēmums pārcelt savu ražošanu uz ārvalstīm vismaz kopš 1970. gadiem ir bijusi viena no izplatītākajām ražošanas uzņēmumu stratēģijām lielākajās rietumu rūpnieciski attīstītajās valstīs. Bieži vien šādu vadības izvēli pavadīja ražošanas darbības eksternalizācija (t. s. ārpalpojumi), palīdzot radīt tādas ekonomikas fenomenus kā “globālās rūpnīcas”, “starptautiskā piegādes ķēde” un “globālās preču ķēdes”, kas vēlāk kļuva pazīstamas kā “globālās vērtību ķēdes”⁽⁷⁾.

2.4. “Bagātības pārvirzīšana” no ESAO valstīm uz lielām un blīvi apdzīvotām valstīm ar vidējiem ienākumiem lielākoties notika uz Ķīnu un Indiju, taču tajā iesaistās arī citas valstis, tostarp Brazīlija un Dienvidāfrika. Pasaulē ASV un ES valstīs (Vācija, Itālija, Francija, Apvienotā Karaliste, Spānija un Nīderlande) 20 lielākajiem ražotājiem kopš 1990. gada ir bijis ļoti ievērojams rūpnieciskās ražošanas kritums. ASV kopš 1987. gada ir būtiski samazinājusies privātā sektora nodarbinātība ražošanas nozarēs – no 21 % līdz mazāk nekā 11 %⁽⁸⁾.

2.5. “Krīzes pārvarēšanas politika eurozonas valstīm būtu jāpārskata, lai vēl vairāk nesarežģītu situāciju.” “Ja šīs krīzes cēlonis ir pieaugošas atšķirības starp eurozonas valstu ekonomikām, tad mums ir jākorrigē mūsu taupības politika. Šāda politika nevar viena pati atrisināt Eiropas konkurētspējas trūkuma problēmu; tieši pretēji, tā var saasināt situāciju.”⁽⁹⁾

2.6. Ilgstošā ekonomikas un valsts parāda krīze dažās valstīs ar spēcīgām ražošanas nozarēm ir izraisījusi sekundāro rūpniecisko darbību samazināšanos. Augstās enerģijas izmaksas, it īpaši energoietilpīgās nozarēs (piemēram, tērauda rūpniecībā), ir likušas atturēties no ieguldījumiem un dažos gadījumos izraisījušas ražošanas pārcelšanu.

⁽⁶⁾ “Rūpnieciskā revolūcija atgriež rūpniecību Eiropā” – komisārs *Tajani*, 2012. gada 10. decembris.

⁽⁷⁾ Eiropas Pētniecības centra ziņojums par internacionalizāciju, Nr. 3/2013, 57. lpp.

⁽⁸⁾ *The Mechanics Behind Manufacturing Job Losses*, William T. Gavin in *Economic Synopses*, 2013, n. 20.

⁽⁹⁾ *Lectio Magistralis. London school of Economics*. 2013. gada 3. decembris.

2.7. Eiropas Savienībai būtu jācenšas izmantot svarīgas pamattehnoloģijas (*KET*) un automatizācijas izstrādes. Eiropas rūpniecības nākotnes veidošanā svarīga nozīme ir arī citiem faktoriem, piemēram, tīrai un progresīvai ražošanai, ieguldījumiem viedtīklos, energoefektivitātei un ilgtspējīgai mobilitātei, piemēram, sniedzot iespēju īsā laikā radīt jaunas darba vietas.

3. Eiropas rūpniecības politika un reindustrializācija

3.1. Pašreizējās ES rūpniecības politikas mērķis ir uzlabot Eiropas spēkā esošo tiesisko regulējumu un paaugstināt uzņēmumu konkurētspēju, lai tie spētu saglabāt savu virzītājspēka lomu ilgtspējīgas izaugsmes un darba vietu radīšanā Eiropā. Līguma (LESD) 173. pants nodrošina ES rūpniecības politikas juridisko pamatu.

Rūpniecības atjaunošana nozīmē virkni iniciatīvu un programmu, ar ko veicina ekonomikas attīstību un rūpniecisko ražošanu reģionos, kurus skārusi rūpnieciskā, sociāli ekonomiskā un vides krīze. Eiropai vairāk nekā jebkad agrāk ir nepieciešams, lai tās reālā ekonomika, īstenojot jaunu rūpniecības atjaunošanas posmu, sekmētu izaugsmes atsākšanos un nodarbinātības palielināšanos. Rūpniecībai ir liela stimulējoša ietekme. Tiek lēsts, ka simts šajā sektorā radītu darba vietu ļauj radīt tikpat daudz darba vietu citās ekonomikas jomās⁽¹⁰⁾. Eiropas Komisija paziņojumā "Eiropas rūpniecības atdzimšana", kas pieņemts 2014. gada 22. janvārī, aicina dalībvalstis apzināties, cik svarīga ir rūpniecības loma darba vietu izveidē un izaugsmes veicināšanā, un sistemātiskāk iekļaut konkurētspējas jautājumus visās politikas jomās⁽¹¹⁾.

3.2. Komisija 2012. gadā nāca klajā ar stratēģiju Eiropas rūpniecības atjaunošanai, ar mērķi līdz 2020. gadam palielināt ražošanas sektora īpatsvaru Eiropas ekonomikā no 15 % līdz 20 % no IKP. Minētā iniciatīva balstās uz četriem pīlāriem: lielāki ieguldījumi inovācijā, uzņēmumu vajadzībām cieši piesaistīta apmācība, labāka piekļuve finansējumam un labāka piekļuve tirgiem⁽¹²⁾.

3.3. EESK uzskata, ka Savienībai jāizstrādā vienota stratēģija: Eiropas rūpniecības politika, kurā identificētas stratēģiski svarīgas nozares, lai nostiprinātu visu ražošanas ķēdi gan attiecībā uz gataviem izstrādājumiem, gan pusfabrikātiem. EESK ir izstrādājusi atzinumu⁽¹³⁾ par Komisijas paziņojumu "Rīcības plāns konkurētspējīgai un ilgtspējīgai tērauda rūpniecībai Eiropā"⁽¹⁴⁾, kurā ierosina konkrētus un steidzamus pasākumus, lai atbalstītu vienu no rūpnieciskās ražošanas stūrakmeņiem – augstas kvalitātes pamatproduktu ražošanu, kas veido patiesu pievienoto vērtību pakārtotajās nozarēs, it īpaši mehāniskajā, elektroniskajā un mašīnbūves rūpniecībā, smalkmehānikas nozarē, autorūpniecībā, būvniecībā un kuģubūves nozarē.

3.4. Daudzos rūpniecības pārmaiņu tematam vēltos atzinumos EESK ir rosinājusi risinājumus un ieteikusi veidus, kā Eiropas rūpniecība varētu no jauna ieņemt sev pienākošos vietu. EESK ir pilnībā pārliecināta, ka rūpniecības atjaunošana ir ļoti svarīga ekonomikas attīstībai, izaugsmei un labklājībai, kas ir Eiropas sociālā modeļa pamatā.

3.5. "Ražošana joprojām ir ekonomikas izaugsmes virzītājspēks: reģionos, kuros ir palielinājies rūpniecības relatīvais īpatsvars, IKP ir pieaudzis visvairāk. Tas ir skaidrojams tādējādi, ka ražošanā, produktos un procesos ieviešot inovāciju, tiek sekmēts produktivitātes pieaugums arī citās nozarēs: pakalpojumu digitalizācija nebūtu notikusi bez datoru ražošanas. Tieši ražošanas nozarēs konkrētējās pētniecības un izstrādes rezultāti, veidojot pamatu inovācijai"⁽¹⁵⁾⁽¹⁶⁾.

⁽¹⁰⁾ <http://www.labanconota.it/finanza/globalizzazione-delocalizzazione-reindustrializzazione.html>

⁽¹¹⁾ http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/mission-growth/index_en.htm

⁽¹²⁾ "Spēcīgāka Eiropas rūpniecība izaugsmei un ekonomikas atveseļošanai. Atjaunināts paziņojums par rūpniecības politiku", COM (2012) 582 final, 2012. gada 10. oktobris.

⁽¹³⁾ Pieņemšanas procesā. CCMI/117 "Rīcības plāns tērauda rūpniecībai Eiropā".

⁽¹⁴⁾ COM(2013) 407 final.

⁽¹⁵⁾ "Industria motore di ricchezza? La risposta positiva delle regioni europee" (Vai rūpniecība ir bagātības motors? Eiropas reģionu apstiprinošā atbilde) (Rūpniecības scenāriji – *Confindustria* pētniecības centrs, 2011. gada jūnijs).

⁽¹⁶⁾ 4. nodaļa, "Obligāta ražošana" ES: rūpniecības politikas nozīme. "Ziņojums par Eiropas konkurētspēju 2013. gadā: virzībā uz rūpniecības atjaunināšanu, pamatojoties uz zināšanām".

3.6. Pieejamais Eiropas finansējums ir ticis palielināts. Finansējums pētniecības, izstrādes un inovācijas programmai "Apvārsnis 2020" ir palielināts no 54 uz 80 miljardiem EUR. Dalībvalstīm ir pieejami Eiropas strukturālie un investīciju fondi (ESI fondi) vismaz 100 miljardu EUR apmērā, lai atbilstoši rūpniecības politikas prioritātēm finansētu inovāciju. COSME, Eiropas uzņēmumu konkurētspējas un MVU programmai laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam, ir īpašs budžets 2,3 miljardu euro apmērā. SPIRE (Efektīva resursu izmantošana un energoefektivitāte pārstrādes nozarē) ir jauna publiskā un privātā sektora partnerība (PPP), kas apstiprināta 2013. gada decembrī un ir programmas "Apvārsnis 2020" sastāvdaļa, ar kopējo budžetu 900 milj. euro apmērā nākamajiem septiņiem gadiem⁽¹⁷⁾.

3.7. "Nanotehnoloģijas, mikroelektronika un nanoelektronika, tostarp pusvadītāji, progresīvie materiāli, biotehnoloģija, fotonika, robotika un trīsdimensiju (3D) drukāšana Savienībā ir nozares, kurās vērojama iespaidīga izaugsme. Šo tehnoloģiju apguve nozīmē iespēju pārvaldīt pāreju uz ekonomiku, kas balstīta uz zināšanām un kam piemīt zemas oglekļa dioksīda emisijas⁽¹⁸⁾."

3.8. EP ziņojuma projektā par Eiropas rūpniecības stiprināšanu konkurētspējas un ilgtspējības veicināšanai⁽¹⁹⁾ ir uzsvērts, ka "(..) nākotnes rūpniecības stabilitāte un nozīmīgums sakņojas tās stratēģijā "Rūpniecības uzplaukums ilgtspējīgai Eiropai" (RISE), kas tehnoloģisko, uzņēmējdarbības, finansiālo, vides un sociālo inovāciju vada trešās rūpnieciskās revolūcijas virzienā, paredzot modernizācijas ofensīvu, kurai raksturīgs zems oglekļa dioksīda emisiju līmenis".

3.9. Kopīgā nākotne ir "Eiropa kā modernas rūpniecības reģions", taču tam ir vajadzīga īsta modernizācijas ofensīva vismaz piecos līmeņos: pastiprināt tehnoloģiju un ražošanas inovāciju, ieguldot līdzekļus pētniecības un konkurētspējas veicināšanā; mazināt publiskās pārvaldības kavējumus, pārredzamības trūkumu un smagnējumu; atvieglot MVU darbību; atjaunināt informātikas infrastruktūru un pienācīgu transporta infrastruktūru (Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments, TEN-T, TEN-E un Digitalizācijas programma); pieejamā kapitāla aprite, kas nodrošina sviras efektu, stimulējot un piesaistot privātos resursus, un sekmē arī ieguldījumu mērķus vidējā termiņā.

4. Repatriācija

4.1. Repatriācija (*reshoring*) ir uzņēmuma brīvprātīga stratēģija, kas saistīta ar iepriekš uz citu valsti pārceltas ražošanas (*in-sourced or out-sourced*) daļēju vai pilnīgu pārvietošanu atpakaļ uz izcelsmes valsti (*back-shoring*) vai izcelsmes valsts reģionu⁽²⁰⁾. Pārvietošana uz ārvalstīm (*offshoring*) ir uzņēmuma veikta ražošanas vai tās daļas pārcelšana no Eiropas valsts uz kādu no ārvalstīm.

4.2. Pēdējos gados ļoti daudzas nozares ir nolēmušas daļu no savas ražošanas ķēdes pārcelt ārpus Savienības – sākotnēji, lai tuvotos jaunietekmes tirgiem, bet vēlāk – galvenokārt, lai izmantotu zemākas darbaspēka izmaksas un resursu tuvumu. Šīs tendences dēļ ir radusies situācija, ka pašlaik Eiropas tirgus ar 500 miljoniem iedzīvotāju ir liels ārpus Eiropas ražotu rūpniecības izstrādājumu patērētājs. Kādi faktori varētu ietekmēt šādu uzņēmumu atgriešanos? Valstu un Eiropas līmenī šādu uzņēmumu repatriācija dotu ieguvumus, ko nedrīkst novērtēt par zemu, piemēram, jaunu darba vietu radīšana, zinātniskās aizplūšanas samazināšana, kā arī markas "Ražots ..." nostiprināšana. Ņemot vērā daudzos dinamiskos apstākļus un galvenos faktorus, kas ietekmē lēmumu pārcelt un/vai repatriēt ražošanu, būtu rūpīgi jāizvērtē priekšrocības un trūkumi gan valstu, gan uzņēmuma līmenī.

4.3. Ražošanas pārcelšanas process no Eiropas uz Āziju turpinās. Laikposmā no 2007. līdz 2009. gadam aptuveni 40 % uzņēmumu, kuros strādā vairāk nekā 50 darbinieku, ir kaut kādā mērā pārcēlušī savu ražošanu, it īpaši energoietilpīgās nozarēs. Savukārt vairākas Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis ir saglabājušas ievērojamu ražošanas īpatsvaru.

⁽¹⁷⁾ http://ec.europa.eu/research/press/2013/pdf/ppp/spire_factsheet.pdf

⁽¹⁸⁾ 5. nodaļa. Uz svarīgām pamattehnoloģijām balstīta ES ražošana un tirdzniecība. "Ziņojums par Eiropas konkurētspēju 2013. gadā: virzība uz rūpniecības atjaunināšanu, pamatojoties uz zināšanām".

⁽¹⁹⁾ Referents: Reinhard Bütikofer PR\936863IT.doc PE510.843v01-00 2013/2006(INI).

⁽²⁰⁾ Uni-Club MoRe Back-reshoring Research Group.

4.4. Eiropas uzņēmumi krīzes dēļ ir ļoti piesardzīgi un neplāno veikt papildu ieguldījumus un mainīt pašreizējos piegādātājus.

4.5. Eiropas Savienībā repatriācijas procesu negatīvi ietekmē dažādi faktori, tostarp

— ļoti spēcīgs *euro*;

— zems ražīgums;

— augstākas sociālās izmaksas salīdzinājumā ar citām valstīm, kurās darbaspēka izmaksas ir daudz zemākas un nav sociālās aizsardzības;

— enerģijas pieaugošās izmaksas;

— pozitīvu risinājumu trūkums.

Viena no iespējām varētu būt īpašu iniciatīvu izstrāde ražošanas repatriācijai uz nelabvēlīgā stāvoklī esošiem reģioniem.

4.6. *Uzņēmumu atgriešanās tendences Amerikas Savienotajās Valstīs*

4.6.1. ASV uzņēmumi pakāpeniski repatriē savu ražošanu. Šis pārmaiņas atspoguļo Ķīnai kā valstij ar zemām ražošanas izmaksām piemītošo konkurences priekšrocību zudumu pēc strauja darba algu pieauguma dažu gadu laikā un dažādu citu faktoru ietekmē. Viens no faktoriem, kas veicinājis repatriāciju, ir enerģijas izmaksu samazināšanās ASV.

4.6.2. Ķīnā šās nesenās tendences pamatā ir darbaspēka izmaksu palielināšanās, enerģijas cenas, ietekme uz inovāciju, intelektuālā īpašuma zādzības un plašāka kopējo izmaksu analīzes izmantošana, kurā tiek apzinātas un aprēķinātas visas izmaksas un riski. Izmantojot īpašumtiesību kopējo izmaksu metodi (TCO), uzņēmējdarbības analīzes sabiedrības palīdz novērtēt faktiski visas ar ražošanas pārcelšanu uz ārvalstīm saistītās izmaksas.

4.6.3. Rūpniecības atgriešanas procesā ir iesaistītas šādas nozares: instrumentu ražošana un autorūpniecība, primārā metāl rūpniecība, mašīnbūve, metālizstrādājumu ražošana, robotika, medicīnisko un zinātnisko instrumentu ražošana, veselības aprūpei paredzētu produktu ražošana, datoru un elektronisko preču ražošana, ķīmisko izstrādājumu ražošana, plastmasas un iepakojuma materiālu ražošana u. c.

4.6.4. Rūpniecības atgriešanas loģika ir viens no faktoriem visu ražošanas uzņēmumu pieņemtajos lēmumos. Uzņēmumi, veicot visaptverošāku kopējo izmaksu analīzi, konstatē, ka darbaspēka izmaksu pieaugumam kopā ar ražošanas pārcelšanas "slēptajām izmaksām" nereti ir pārsvars pār konkurētspējas priekšrocībām.

4.6.5. Pastāv kustība, kurā iesaistītas Amerikas Savienoto Valstu valdība un dažādas apvienības, lai veidotu jaunu preču zīmi "Atkal ražots ASV" ("*Made in America, Again*"), ar mērķi rosināt pircējus pirkt ASV izgatavotus ražojumus un iekārtas. "Atgriezti rūpniecību tagad" ("*Reshore now*") ir vēl viena iniciatīva valsts līmenī, lai uzņēmumus atgrieztu ASV teritorijā⁽²¹⁾.

4.6.6. Repatriētie uzņēmumi parasti samazina savus preču uzkrājumus par 50 %; ir gadījumi, kad krājumi tiek samazināti no 3 līdz 6 reizēm. Krājumu samazināšanas iemesli ir šādi: labāki samaksas nosacījumi, mazāki preču uzkrājumi, kā arī īsāki un noteiktāki piegādes termiņi.

4.6.7. Masačūsetsas Tehnoloģiju institūta (MIT) aptaujā tika apzināti arī uzņēmumu viedokļi par to, kāda valdības rīcība būtu vajadzīga, lai panāktu šādas pārmaiņas. Pirmās piecas darbības pēc to svarīguma, kuras ASV valdība varētu veikt, lai veicinātu ASV uzņēmumu atgriešanos, ir šādas:

⁽²¹⁾ <http://www.reshorennow.org>

1. nodokļu samazināšana (68,3 %);
2. nodokļu kredīti (65,9 %);
3. stimuli pētniecībai un izstrādei (60,0 %);
4. labāka izglītība/apmācība, lai nodrošinātu vajadzīgās prasmes (43,8 %);
5. nodrošināt labāku infrastruktūru (38,0 %).

4.6.8. *Boston Consulting Group* secinājusi, ka pirmie trīs faktori, kas nosaka lēmumu par ražošanas atgriešanu, ir šādi: i) darbaspēka izmaksas, ii) tuvums klientiem un iii) produkta kvalitāte. Vēl citi faktori ir kvalificēta darbaspēka pieejamība, transportēšanas izmaksas, piegādes laiks un uzņēmējdarbības ērtums. Arī rādītāji liecina, ka Amerikas Savienotās Valstis kļūst par zemo izmaksu ražotāju pasaules attīstīto valstu vidū, un tādējādi ASV šajā ziņā kļūst aizvien pievilcīgākas.

4.7. Kādi ir rezultāti pētījumiem un apsekojumiem par ražošanas atgriešanas procesu ES? Pētījumu un apsekojumu par ražošanas atgriešanu Eiropā ir maz. Pētījumā par Vācijas uzņēmumu pārcelšanu atklājies, ka pēdējo 4 gadu laikā ir repatriēti no vienas sestdaļas līdz vienai ceturtdaļai šādu uzņēmumu; Francijas IT uzņēmumi, kas pārcēlušies IT darbību uz ārvalstīm, ir sūdzējušies par neparedzētām izmaksām, kvalitātes un loģistikas problēmām; Pētījums par Apvienotās Karalistes rūpniecības uzņēmumiem, kuri 2008.–2009. gadā pārcēlušies ražošanu, liecina, ka 14 % šādu uzņēmumu savu darbību jau ir repatriējuši⁽²²⁾. Eiropas Komisija paziņojumā COM(2010) 614 "Integrēta rūpniecības politika globalizācijas laikmetam – prioritāte konkurētspējai un ilgtspējai" ir minējusi uzņēmumu repatriācijas ideju, taču nav nepārprotami lietojusi vārdu "repatriācija".

5. Briselē un Bergamo notikušās sabiedrības uzklaušanās rezultāti

5.1. EESK rīkotajās atklātajās uzklaušanās sanāksmēs Briselē un Bergamo tika izklāstīta pieredze attiecībā uz ražošanas pārcelšanu uz ārvalstīm un tās repatriāciju, ar iespējamiem nākotnes attīstības scenārijiem dažādās ražošanas nozarēs Eiropas rūpniecības atjaunošanas procesa ietvaros.

5.2. Pasaules ekonomiku galvenokārt nosaka tirgus spēki, kas būtiski ietekmē uzņēmuma izvēli attiecībā uz ražošanas pārcelšanu un/vai atgriešanu.

5.3. Apvienotajā Karalistē veiktais pētījums liecina, ka ne vienmēr ražošanas pārcelšana uz valstīm ar zemām darbaspēka izmaksām ir panākumu atslēga. Šo panākumu neatņemama sastāvdaļa ir vērtību ķēdes un piegādes ķēdes struktūra. Pat tad, ja galvenais jautājums joprojām ir izmaksas, tajās ietilpst ne tikai darbaspēka izmaksas, bet arī loģistikas un vadības izmaksas. Pētījums apstiprina, ka trīs galvenie iemesli, kas motivējuši uzņēmumus atgriezties, bija: izmaksu ietaupījumi zemāki par prognozētajiem (50 %), kvalitātes problēmas (43 %) un tirgus tuvums (36 %). Starp pārējiem motīviem minēta spēja nodrošināt īsus piegādes termiņus, piegādātāju pārredzamība un stabilitāte, kā arī intelektuālā īpašuma aizsardzība.

5.4. Piekļuve tirgum un klientiem ir un paliks viens no galvenajiem faktoriem lēmumu pieņemšanā. Dažās nozarēs pastāv ģeogrāfiski šķēršļi ārējo tirgu apkalpošanai, tostarp vietējās prasības, kuru dēļ ir vajadzīga stratēģija savas ražošanas pārcelšanai un klātbūtnei vietējā tirgū.

5.5. Uzņēmumiem ļoti svarīga ir piekļuve infrastruktūrai, energoresursiem un transportam. Šodien daudzās valstīs ir mūsdienīga un pieejama infrastruktūra, kas spēj konkurēt ar Eiropas infrastruktūru. Būtu nopietni jāapsver turpmākie ieguldījumi šajā nozarē.

5.6. Ļoti nozīmīga loma ir profesionālajai izglītībai un apmācībai, un to nevajadzētu novērtēt pārāk zemu. Jaunattīstības valstīs ir veikušas un turpina veikt ievērojamus ieguldījumus jauniešu izglītošanā, radot konkurenci mūsu jauniešiem, kuri emigrē, jo Eiropā trūkst kvalificētas nodarbinātības iespēju. EESK šobrīd izstrādā atzinumu par saikni starp izglītību, profesionālo apmācību un uzņēmējdarbību.

⁽²²⁾ Leibl, P., Morefield, R. and Pfeiffer, R. (2011), *A study of the effects of backshoring in the EU, Proceedings of the 13th International Conference of American Society of Business and Behavioural Sciences* ("Pētījums par ražošanas atgriešanu ES", Amerikas Uzņēmējdarbības un uzvedības zinātņu biedrības 13. starptautiskās konferences pārskats) http://asbbs.org/files/2010/ASBBS_%20Proceedings_13t-h_Intl_Meeting.pdf.

5.7. EAK (Eiropas Arodbiedrību konfederācija) 2013. gada 7. novembrī pieņēma "Ieguldījumu plānu labām darba vietām un ilgtspējīgai nākotnei", kura mērķis ir atjaunot izaugsmi Eiropā, radīt līdz pat 11 milj. darba vietu un motivēt starptautiskos uzņēmumus pārcelt ražošanu uz Eiropu, balstoties uz dinamisku pieprasījumu.

5.8. MVU ir netiešā veidā cietuši no lielo uzņēmumu ražošanas pārcelšanas, samazinoties komplektējošo daļu ražošanas pasūtījumiem. Piemēram, autorūpniecības nozare ir pārvietojusi ražošanu uz jaunajām tirgus ekonomikas valstīm, galvenokārt saistībā ar pieaugošo pieprasījumu šajos tirgos. Autobūves nozarē sagaidāma darba vietu skaita samazināšanās par aptuveni 70 000 līdz 85 000.

5.9. Uz metālrūpniecību balstītās ražošanas nozarēs ir paredzams liels pieprasījums, ko līdz 2025. gadam vismaz divas trešdaļu apmērā veidos jaunās tirgus ekonomikas valstis. Tāpēc šai nozarei jāveido globāls kontaktu tīkls un jānodrošina sava klātbūtne tirgū. Eiropas metalurģijas un mašīnbūves uzņēmumi pārceļ savu ražošanu uz jaunattīstības valstu tirgiem ne tikai izmaksu faktora dēļ, bet arī, lai apmierinātu pieprasījumu, balstoties uz stratēģiju "valstī valstij", nodrošinot produktu un pakalpojumu piegādi vietējiem ražotājiem un patērētājiem.

5.10. Uzklusot sabiedrību Bergamo, tika izdarīti šādi secinājumi ⁽²³⁾:

- ražošanas pārcelšana uz ārvalstīm nav "mirusi";
- ražošanas pārcelšana atpakaļ vai uz tuvu esošu valsti ir divas no iespējām, taču ne vienīgās;
- repatriētās darba vietas ne vienmēr ir tādas pašas kā savulaik pārceltās (atšķirīgs skaits, atšķirīgs darba profils);
- uzņēmējiem vajadzētu ņemt vērā ne tikai darbaspēka izmaksas, bet arī darbības kopējās izmaksas (ieguldījumus apgrozāmajā kapitālā, brāķa detaļu pārtaisīšanu);
- arodbiedrībām jāņem vērā darbaspēka izmaksas par vienu produkta vienību, nevis darbaspēka izmaksas par vienu darba stundu (produkta/procesa inovācija, darba organizācija);
- atbildīgajiem politiķiem jāņem vērā visi faktori, kas ietekmē uzņēmējdarbības veikšanu.

Briselē, 2014. gada 29. aprīlī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Henri MALOSSE*

⁽²³⁾ Uni-Club MoRe Back-reshoring Research Group.